

SØR-VARANGER KOMMUNE

NÆRMILJØ OG LOKALSAMFUNN SOM FREMMER FOLKEHELSE

«Hvordan styrke barn og unges trivsel og tilhørighet til Sør-Varanger for å bedre helse både fysisk, psykisk og sosialt?»

Prosjektrapport mars 2019

*Plan- og utviklingsavdelingen
v/Kjerstin Møllebakken og Sindre Torp*

Sammendrag

Hva hemmer og fremmer trivsel? Og ikke minst, hva er trivsel og tilhørighet for barn og unge i Sør-Varanger kommune?

Ved hjelp av kvalitativ metode gjestebud, har vi fått verdifulle utsagn, refleksjoner og betraktninger fra rundt 240 barn og unge i Sør-Varanger kommune.

De peker på utfordringer knyttet til mobilitet over store geografiske avstander i kommunen, fordi de har et ønske om å møtes. Dette fører til mistrivsel og potensielt ensomhet for dem ikke kommer seg rundt for å treffe andre og være sosiale.

Innledning

Folkehelseloven stiller krav til oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer, systematikk og planforankring, blant annet i plan- og bygningsloven.

Den enkelte kommunes arbeid med oversiktsbildet er svært varierende og flere kommuner har ikke kommet i gang med egen oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer. Som et ledd i implementering av folkehelseloven inviterte derfor Helsedirektoratet fylkeskommunene til å søke om deltakelse i utviklingsarbeid om nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse.

Arbeidet skulle inkludere et utvalg kommuner i flere fylker, og det skulle legges til rette for medvirkning fra befolkningen i kartlegging og identifisering av nærmiljø- og lokalsamfunnskvaliteter som fremmer helse og trivsel. Prosjektperioden har vart i tre år fra 2015 til 2018.

Foruten Sør-Varanger kommune hadde Finnmark fylkeskommune med seg fire andre kommuner inn i prosjektet; Hammerfest, Måsøy, Båtsfjord, Tana.

I tillegg til kompetanseheving på metoder for brukermedvirkning og kunnskapsgrunnlag for beslutningsprosesser hos kommunene, har formålet med prosjektet også vært kommunesamarbeid på tvers. Prosjektet har bestått av flere faser; utarbeidelse av problemstilling, utarbeidelse av metode for medvirkning, datainnsamling, analyse av datamateriale og implementering av resultater i planverket. Underveis i prosjektet har det vært fokus på kommunikasjon med lokal media.

Temavalg for den enkelte kommune har vært individuelt, alt ettersom hvilke behov kommunene har hatt for kunnskapsinnhenting innenfor temavalg og i forhold til hvilke utfordringsbilder kommunene har.

Innhold

Bakgrunn	3
Temavalg	3
Problemstilling.....	3
Bakgrunn for valg av problemstilling.....	3
Prosjektoppstart.....	4
Metode.....	5
Målgruppe og metodevalg	5
Gjestebud som metode.....	5
Gjennomføring av gjestebud.....	6
Vurderinger knyttet til valg av gjestebud som metode.....	8
Erfaringer med bruk av gjestebud som metode.....	8
Metoden gjestebud tilpasset egne målgrupper	9
Tilbakemelding fra gjestebedsvertene på metoden gjestebud	10
Bearbeiding av datamaterialet og analyse.....	11
Introduksjon	11
Første runde - kategorisering av datamaterialet	11
Andre runde - analytiske diskusjoner basert på «spørsmål til datamaterialet».....	12
Hovedtema i analytiske diskusjoner - resultater.....	12
Geografiske kjennetegn.....	13
Mobilitet.....	13
Det å møtes	14
Maktforhold.....	15
Oppsummerende analyse med funn.....	15
Hovedfunn	16
Analyseresultater sett i lys av Ungdata-undersøkelser 2016 og 2018.....	17
Kommunikasjon.....	17
Implementering i plan	19
Avslutning.....	20
Erfaringer underveis i prosjektet.....	20
Avsluttende refleksjoner	20

Bakgrunn

Temavalg

Sør-Varanger kommunes temavalg i prosjektet er trivsel hos barn og unge i kommunen.

Problemstilling

Hvordan styrke barn og unges trivsel og tilhørighet til Sør-Varanger for å bedre helse både fysisk, psykisk og sosialt?

Bakgrunn for valg av problemstilling

Formålet med prosjektet var å bedre kvalitative utfordringsoversikter på folkehelseområdet som kunnskapsgrunnlag for kommunale plan- og beslutningsprosesser:

- Bedre kunnskap om hva som bidrar til livskvalitet og trivsel, og om hvordan folk har det i lokalsamfunnet.
- Utvikling av egnede metoder i medvirkningsarbeidet.
- Å legge grunnlag for konkrete tiltak i samsvar med lokale folkehelseutfordringer.
- Tilrettelegging for kompetansebygging med regionale utdanningsinstitusjoner om nærmiljø og lokalsamfunnskvaliteters betydning for folkehelse.
- Helsedirektoratet har presisert at prosjektets formål er kartlegging og utviklingsarbeid i kommunene, ikke konkrete enkelttiltak.

Sør-Varanger kommune var i målgruppen for prosjektet blant annet fordi kommunen for første gang var i gang med sitt oversiktsdokument for helsetilstand og påvirkningsfaktorer i 2016. I tillegg hadde kommunen i april 2015 tilsatt folkehelsekoordinator i 50% stilling og var godt i gang med et systematisk folkehelsearbeid.

Bakgrunnen for Sør-Varanger kommunes temavalg barn og unge, er at barn og unge har politisk forankring i kommuneplanens samfunnsdel som ett av kommunens særskilte satsningsområder. Barn og unge utgjør en viktig andel av befolkningen og er en av kommunens fremste ressurser. Folkehelse er også et særskilt satsningsområde i kommuneplanen.

Sør-Varanger Kommune har i tillegg stor migrasjon, hovedsakelig utflytting av ungdom, og vi ønsket dermed i prosjektet å se på hva det er som gjør at ungdommer trives og har et ønske om å bli i kommunen. Eller for å snu litt rundt på spørsmålet; Er det slik at barn og unge føler liten stedsidentitet til kommunen og i så tilfellet hvorfor?

Som bakgrunn for temavalg ligger også kommunens folkehelseprofil og ung-data-undersøkelser som sier noe om både psykisk helse, trivsel og oppvekst hos barn og unge. Dette var faktorer vi ønsket å se nærmere på. Det var første gang kommunen var med på Ung-data undersøkelsen i 2016. I 2018 ble det gjennomført en ny runde med Ung-dataundersøkelse. I tillegg var kommunen i gang med ny byplan, samt oppvekstplan og plan for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv, og vi ønsket i stor grad å kunne ha brukernes stemme med inn i planleggingen. Vi så det også som verdifullt at vår kunnskapsinnhenting ville kunne komme til nytte inn i planarbeidet, og at vi ville kunne finne ut mer om hva ungdom syntes var viktige momenter for trivsel og tilhørighet.

Arbeidet ble prosjektorganisert og det ble besluttet at folkehelsekoordinator skulle utgjøre en 50% ressurs som prosjektleder. Prosjektansvarlig var Finnmark fylkeskommune med UIT (Universitetet i Tromsø) som kunnskapsstøtte.

Prosjektoppstart

Som første ledd i arbeidet, og del av forankringsprosess, ble det avholdt møte med et bredt utvalg fagpersoner som representerte temavalget; barn og ungdom. I tillegg var ungdomsrådet representert, samt Finnmark fylkeskommune som redegjorde for prosjektet.

Det ble i etterkant av oppstartmøte nedsatt en arbeidsgruppe bestående av fagpersoner med tilknytning til temavalg. Skolefaglig rådgiver, rådgiver for barnehager og skole, helsestasjon, leder for Barentshallene kommunale foretak (KF), leder teknisk drift, leder plan og utvikling, arealplanlegger, samfunnsplanlegger og ungdomsrådet. I etterkant ble arbeidsgruppen definert til å være arbeidsmessig for stor og omdefinert til to grupper, arbeidsgruppe og prosjektgruppe. Arbeidsgruppen ble da inneholdende følgende personer; Barentshallene KF, rådgiver for skoler og barnehager, samfunnsplanlegger, arealplanlegger, og helsestasjonen. Etter en tid ble imidlertid også arbeidsgruppen noe for stor og uhensiktsmessig i forhold til gjeldende arbeidsoppgaver der og da. De resterende personer ble omdefinert til prosjektgruppe, bortsett fra at vi definerte bort ungdomsrådet. Begrunnelsen for dette var i utgangspunktet at vi ønsket ungdommer som nettopp ikke var tillitsvalgte i klassen eller av andre grunner hadde status som talerør. Vi ønsket tvert imot ungdommer som var helt «vanlige» ungdommer og ikke plukket ut som spesielt taleføre eller «ledertyper». Arbeidsgruppen ønsket selv å plukke ut egne ungdommer til prosjektet.

Sammen med prosjektgruppen, brukte arbeidsgruppen mye tid på å forstå oppgaven i starten. Det som kanskje var noe uklart og vanskelig å skjønne for flere i arbeidsgruppen, var hvilke formål prosjektet skulle ha i og med at prosjektet ikke skulle utløse tiltak for barn og unge, men være et hjelpemiddel i kommunens oversiktsarbeid og være kompetansebyggende.

Prosjektet ble forankret hos rådmann, men det ble ikke politisk behandlet og heller ikke redegjort for i politiske prosesser ved oppstart. Arbeidsgruppen brukte lang tid også på å definere problemstillingen som endelig og sjekke ut hvorvidt alle de involverte arbeidsgruppemedlemmene var enige om hva vi ønsket å utforske eller se nærmere på. Problemstillingen som først ble formulert var upresis og ikke helt enkel å forstå eller identifisere seg med for alle arbeidsgruppemedlemmene. Selv om det var enighet om temavalg og tematikken var tydelig for alle, var det å få formulert en adekvat, lettfattelig og forståelig problemstilling, ikke like enkel. Noe av dette kan også være årsaken til at politisk forankring ble mangelfull. Det var rett og slett vanskelig å orientere om et prosjekt vi ikke helt hadde grepet på. Etter hvert som prosessjobbingen med tematikken skred fram, ble imidlertid målet med prosjektet tydeligere og det var dermed lettere å formulere en tydelig problemstilling som de forskjellige fagpersonene i arbeidsgruppen kunne stå inne for. Det ble også lettere for oss å vite hva vi egentlig ønsket å undersøke og finne mer ut av.

Basert på resultater fra ung-data undersøkelsen hadde vi underveis blitt mer nysgjerrige på en del ting i ungdomsmiljøet som vi ønsket å undersøke nærmere i vårt prosjekt. Data fra ung-data undersøkelsen fortalte oss at Sør-Varanger-ungdommer lå dårlig an på en del områder som vi nå kanskje hadde mulighet for å finne mer ut av gjennom prosjektet. Blant annet fortalte ung-data undersøkelsen oss at ungdommer i Sør-Varanger hadde dårligere psykisk helse enn i landet for øvrig, de var mer inaktive og hadde større overvekt enn i landet for øvrig, og de var mer ensomme og trivdes dårligere i sitt lokalmiljø enn ungdommer i resten av landet. Dette var også funn som var forenlige med funn fra andre undersøkelser man hadde støttet seg til i det begynnende arbeidet med oversiktsbildet for helsetilstand og påvirkningsfaktorer og funn vi ønsket å se nærmere på.

Metode

Målgruppe og metodevalg

Som prosjektgruppe var vi klare på at vi ønsket å favne så bredt som mulig med tanke på barn og unge, og målgruppen ble derfor satt til 0-23 år. Imidlertid var det vanskelig å finne en metode som favnet bredt nok. Det ble også fort klart at det å innhente informasjon og kunnskaper fra aldersgruppen 0-5 år, ville være svært vanskelig. Målgruppen i prosjektet ble dermed endret til 5-23 år. Begrunnelsen for 23 år var at vi ønsket deltakelse fra studenter som var hjemmehørende i Sør-Varanger men som studerte ved andre studiesteder.

Som hjelp til prosjektkommunene ble det avholdt nasjonale og regionale samlinger i metodeopplæring og kunnskapsinnhenting. Kvantitative og kvalitative metodesamlinger. Samlingene ble initiert av prosjekteier i samarbeid med universitetet, tilhørende de aktuelle regionene.

Innhold på metodesamling i april 2016 var blant annet:

- Designe surveyundersøkelse
- Datakilder for folkehelsearbeidet
- Opplæring og bruk av dataprogrammet SPSS
- Bearbeiding og analyse av innsamlet datamateriale

Alle prosjektkommunene i Finnmark var representert på de fylkesvise samlingene og kommunene ble oppfordret til å være representert med så mange som mulig fra både arbeidsgruppen og prosjektgruppen. Viktigheten var her at egen kommune skulle kunne gjøre seg nytte av kunnskapen fra UIT inn i egen kommune også i ettertid.

For Sør-Varanger kommune ble det relativt raskt tydelig at metode for kunnskapsinnhenting som vi ønsket å bruke ville være at kvalitativt slag og ikke i form av statistikk og analyser av kvantitative studier.

Det var derfor til stor nytte for vår del at det i regi av nasjonal samling ble avholdt metodeseminar der prosjektkommunene fikk en relativt bred presentasjon «speedpresentasjon» av flere kvalitative metoder.

Gjestebud som metode

Etter gjennomgang av flere metoder, og noen vurderende runder med hvilke metoder som kunne passe til vårt prosjekt, ble metoden «gjestebud» valgt.

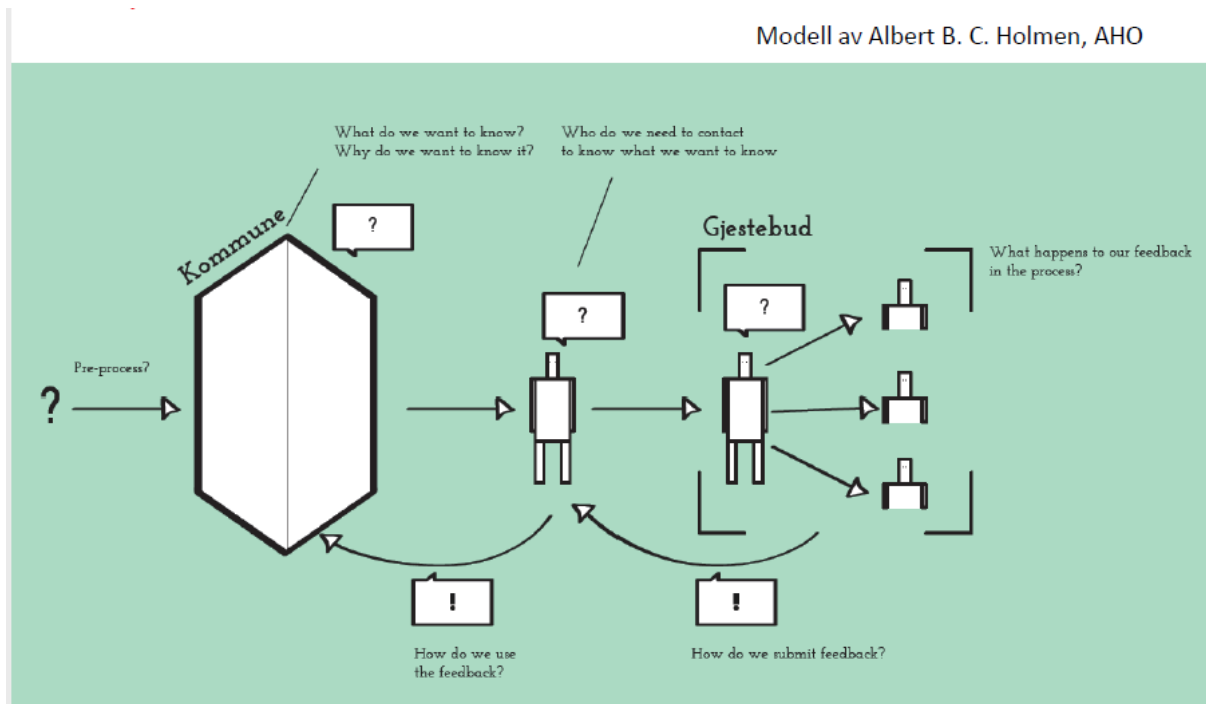
Metoden gjestebud er utviklet av Svelvik kommune og er en medvirkningsform de mener kommunen bør/kan benytte for å få innspill fra berørte og andre ønskede målgrupper.

«I Svelvik har innbyggere og kommuneadministrasjonen sammen utviklet medvirkningsmetoden Gjestebud, for å nå innbyggere som kan være vanskelige å nå og få innspill fra.

Gjestebud når alle uansett livssituasjon, etnisk bakgrunn, kjønn, alder og hvor de oppholder seg. Metoden gir grundige og reflekterte tilbakemeldinger/innspill, og krever mindre kommunal ressursbruk. Gjestebud kan brukes til å innhente kunnskap, forslag til tiltak eller prioriteringer.

Gjestebud gjennomføres av innbyggere, uten kommunal deltakelse, og går ut på at innbyggere inviterer gjester til å diskutere et "oppdrag" gitt av kommunen.»

Gjestebud er brukt for å innhente kunnskap om ønskede boformer hos seniorer, hvilke kvaliteter unge vektlegger når de skal velge bosted, hvordan forstå kommunens rolle i f.t. ensomhet og tilbakemeldinger på mål og strategier i kommunale planer.

Illustrasjon av gjestebudmetoden

Modellen over viser skisse av hvordan gjestebudmodellen organiseres. Svelvik kommune påpekte imidlertid viktigheten av at gjestebudet ble tilpasset de enkelte tema og de involverte. Gjestebud er en form for gruppeintervju, men forskjellen ligger i at det er en av deltagerne selv som styrer intervjuet, uten forskeren til stede.

Gjennomføring av gjestebud

I forkant av gjestebudene var det viktig for oss som kommune å gjøre en del avklaringer og tilrettelegginger godt med tanke på plan for rekruttering av gjestebudsverter, mål for prosjektet og hvilken informasjon det var viktig å gi gjestebudsvertene.

MÅL

- Få tilbakemeldinger/innspill på hva barn og unge i Sør-Varanger kommune opplevde som trivsel.
- Få tilbakemeldinger/innspill fra barn og unge som var «vanlige» elever og som ikke var plukket ut som elevrepresentanter eller på andre måter var vant til å uttale seg i offentlige fora.

MÅLGRUPPER

- Det var nyttig å reflektere rundt hvem det var viktig å sikre tilbakemeldinger/innspill fra (jf målet over). Vi vurderte målgrupper i samarbeid med lærerne og landet på følgende

aldersgrupper; barnehage, 5. klasse, 9. klasse, 2. videregående og borteboende studenter i Tromsø.

FINNE GJESTEBUDVERTER

- Vi brukte lærerne fra de forskjellige grunnskolene til å organisere gjestebudene i 5. klassene og 9. klassene.
- Vi ønsket også en egen selektering med grunnskolene fra distriktet og grunnskolene fra byen.

INFORMASJON TIL GJESTEBUDVERTENE

- Samtlige gjestebudsverter fikk opplæring i rollen som gjestebudsvert og ble kjent med modellen, her bidro UIT med sin fagkompetanse og det ble avholdt en fagdag for vertene. Vertene satte pris på opplæringen og det kom fram flere spørsmål. Blant annet spørsmål som, «hva om vi ikke får inn de riktige svarene»? «Hva om vi ikke løser oppgaven rett?»
- Det ble utarbeidet et informasjonsskriv med anbefalinger om antall gjester, servering, hvor mange temaer de skulle gi innspill til osv. Det var helt opptil den enkelte gjestebudsvert hvordan de ønsket å gjennomføre gjestebudet, men anbefalingene signaliserte hvilke forventninger vi hadde – eller ikke hadde! Vi la vekt på at opplegget ikke virket for omfattende for vertene.
- Tilbakemelding fra vertene etter informasjonsmøtet;
  - «Nå virker ikke dette så skremmende lengre».
  - «Jeg har alt klart, og vet hvem jeg skal invitere!»

HJELPESPØRSMÅL

- Det ble utarbeidet spørsmål som kunne benyttes for å få i gang diskusjoner. Spørsmålene var konkrete og knyttet til temaene i prosjektet. Disse hjelpespørsmålene var ment som hjelp dersom ungdommene sto fast eller diskusjonen/samtalen gikk trådt.

KOMMUNIKASJON MED GJESTEBUDVERTENE

- Gjestebudsvertene ble av prosjektleder fanget opp på Messenger etter at de hadde meldt seg i klassene. Det ble laget en gruppe på Messenger. Gjennom denne gruppen foregikk all informasjon med gjestebudvertene, som til dels det å avtale tidspunkter for møter osv. Tips og anbefalinger var kun retningsgivende, det ble poengtert at det var helt opp til dem selv hvordan de ønsket å gjennomføre gjestebudet. Gjestebudene måtte holdes innen en periode på tre uker, men utover det var det opptil den enkelte gjestebudsvert.

TILBAKEMELDINGER

- Vi ba om to typer tilbakemeldinger etter at gjestebudene hadde blitt avholdt:
  - Innspill til følgende problemstilling: Hva fremmer trivsel og tilhørighet for barn og unge i Sør-Varanger. Hva må til for å styrke det.
  - Evaluering av gjestebudet. Vi ønsket gjerne å vite hvordan gruppene hadde fungert, og hva deltakerne syntes om metoden.

Det fantes ikke holdepunkter for at modellen tidligere hadde vært benyttet til barn og ungdom. Dette var også et moment som bidro til at vi som prosjektgruppe syntes det ville være spennende å benytte modellen på barn og ungdom.

Vurderinger knyttet til valg av gjestebud som metode

Gjestebud ble valgt som metode for å nå ut til mange barn og unge. I og med at kommunens ressurser var begrenset var det også hensiktsmessig å lære opp gjestebudsvertene til å lede egne gjestebud fremfor at deltagerne i arbeidsgruppa skulle gjennomført gruppeintervjuene. Det som er negativt ved denne metoden er at det er en risiko for å «miste» en del datamateriale på veien når forskeren ikke er til stede i gruppesamtalen. Vi har derfor ingen garanti for at det gjestebudsvertene leverte tilbake til oss faktisk er hovedpoengene i det som ble diskutert. Det kan være andre temaer eller momenter som ble diskutert som ikke ble skrevet ned, og følgelig ikke ble tatt med i analysen av datamaterialet. Gjestebudene kan også ha vært preget av maktrelasjoner mellom deltagerne, som kan ha påvirket hvordan diskusjonene har blitt styrt.

Ved å gjøre et utvalg med gjestebudsvertene som igjen inviterer deltagerne etter eget ønske, blir det gjort et utvalg som forskeren ikke har styring på. Utvelgelsen blir også i svært liten grad tilfeldig. Et representativt utvalg ville man fått om man hadde trukket ut et antall barn og unge tilfeldig, og så satt disse sammen i grupper for å diskutere. Deltagerne hadde da hatt bedre representativitet, men samtidig er det vanskelig å si hvordan dynamikken i gjestebudene hadde blitt. En kan tenke seg at deltagerne som kjenner hverandre i gjestebudene vil snakke mer fortrolig sammen enn deltagerne som møtes for første gang. Dersom tilfeldig utvalg hadde blitt gjort, hadde nok ikke gjestebud vært den mest egnede metoden.

Det er også viktig å legge til at gjestebud er en kvalitativ metode som betyr at resultatene fra undersøkelsen ikke kan generaliseres og vil følgelig ikke gjelde for alle barn og unge i kommunen. De resultatene som vi presenterer etter innsamling av data og analyse, er synspunkter og meninger som vi vet finnes blant barn og ungdom. Kvalitative metoder gir ikke et fullstendig bilde av hvordan barn og unge har det, men vil gi et bedre kunnskapsgrunnlag for videre arbeid. For å gjøre denne undersøkelsen mer verdifull er viktig at den blir sett opp imot andre undersøkelser på det samme område, samt at en lignende undersøkelse gjentas etter en viss tid for å se utviklingen.

Erfaringer med bruk av gjestebud som metode

Mange ulike metoder for innhenting av kunnskap ble vurdert og deler av prosjektgruppen og hele arbeidsgruppen fikk speedopplæring i bruk av flere kvalitative og kvantitative forskningsmetoder. I utgangspunktet var nok metoden «digitale historiefortelling» den metoden flere av oss i prosjektgruppen var begeistret for. Samtidig var det ikke en metode vi syntes egnet seg for de aller minste. En annen utfordring var digitale ressurser. Vi så fort at dersom denne metoden ble valgt, -trengte vi å ha gode digitale medhjelpere, noe som både ville avstedkomme mye ressurser, menneskelig og økonomisk. Metoden ble derfor valgt bort og vi endte opp med gjestebud som prosjektmetode for brukermedvirkning.

Metoden «gjestebud» passet godt til problemstillinga vår, den var mulig å gjennomføre i vår målgruppe og den var gjennomførbar med de tilgjengelige ressurser vi hadde. Metoden ble tilpasset for aldersgruppen 5 år og for grunnskolenivå slik at den passet inn, dette blir beskrevet mer detaljert nedenfor.

Gjestebud ble gjennomført på 6 aldersgrupper; 5 år, 10-11 år, 14-15 år, 17-18 år (to grupper) og utflytta studentgruppe i Tromsø. Totalt deltok rundt 240 barn og unge i undersøkelsen. Utvalget ga en bred oppslutning og bidro til at en stor andel av barn og ungdommer i kommunen deltok. I utgangspunktet var også to distriktsskoler involvert som modell for gjestebud uten at disse to gjestebudene noen gang ble avholdt. Prosjektgruppa valgte derfor å se bort fra en tilleggsinndeling

som by og land. Dette kan ses som en svakhet i prosjektet i og med at vi omtaler målgruppen som barn og unge i Sør-Varanger selv om kun de største skolene i kommunen rapporterte tilbake. På den annen side er de to største skolene i kommunen representert med ungdomsskoleelever fra flere av distriktene, slik at distriktet på den måten er representert i undersøkelsen.

Før prosjektoppstart med metoden gjestebud, var vi i kontakt med Svelvik kommune, som metodeutvikler for gjestebudmetoden, og med andre kommuner som hadde brukt metoden, for å sjekke erfaringer. Imidlertid hadde ingen kjennskap til at gjestebudsmetoden tidligere var brukt på barn eller ungdommer. Man hadde utelukkende erfaringer med metoden brukt på voksne. For oss som prosjektgruppe ble dette dermed enda en spennende erfaring og motivasjon for å bruke metoden gjestebud.

Bilde fra gjestebud «bortestuderende»

Metoden gjestebud tilpasset egne målgrupper

Gjestebudsmodellen ble i prosjektet tilpasset vår målgruppe barn og unge. Som gjestebudsverter valgte videregående skole å bruke egne elever. Rekruttering av vertene ble gjort ved at lærere fra yrkesfaglig retning og fra studiespesialisering gikk rundt i klassene og informerte om prosjektet og gjestebudmetoden og på den måten rekrutterte gjestebudsverter.

På videregående skole var gjestebudsvertene elever fordelt på to elever på studiespesialiserende linje i 2. klasse, og 2 elever på yrkesfaglig studieretning. I grunnskolen valgte skolen selv å bruke lærere som gjestebudsverter og avholde gjestebudene i skoletiden. Denne modellen ble grundig diskutert med lærerne, da vi i prosjektet ønsket elever som gjestebudsverter og hadde tanker om at dette ville fungere godt. Vi hadde tanker om at dersom gjestebudsvertene var lærere og foregikk på skolen, ville dette kunne få et «skolepreg» over seg som ville kunne påvirke den frie samtalen i et

gjestebud. Imidlertid var argumentene til samtlige lærere fra de ulike skolene at elevene trolig ikke ville kunne klare å besvare oppgaven alene og klare å levere tilbakemeldinger fra et egenstyrt gjestebud. Lærernes ønske og oppfatning ble tatt til etterretning og gjestebudet avholdt i skoletiden med lærer som gjestebudsvert. Samværet med elevene og lærerne ble så mye som mulig gjort om til et gjestebud ved innkjøp av pizza og brus og man sørget for en avslappet og uhøytidelig ramme.

Barnehagene valgte å selv utarbeide egen metode basert på gjestebudmodellen, tilpasset barna og aldersgruppen. Dette syntes vi i prosjektledelsen var spennende. Metode ble drøftet med styrergruppen i barnehagene og tre barnehager ble valgt ut som deltakere. Disse tre barnehagene hadde samtaler med barn om trivsel og tilhørighet og hadde utviklet spørsmål de samtalte rundt. Samtalene med barna ble utført av barnehagens personell og foregikk i to omganger med barnehagens 5 års grupper. Totalt 26 barn på barnehagens 5 års grupper deltok.

Gjestebudsvertene fikk tre uker på seg til å avholde gjestebudene, og fikk selv velge rammer rundt gjestebudet. Organiseringen av inviterte gjester gikk svært fort og ukomplisert for elevene, det gikk kort tid før de hadde organisert, funnet datoer, invitert og informert prosjektleder om sitt gjestebud. De kom også raskt tilbake med sine data, som de sendte på mail til prosjektleder. Det viste seg at de alle hadde tolket oppgaven veldig bra, de hadde gode data med tilbake, selv om det var relativt stor forskjell i nedskrevet data fra de forskjellige gjestebudsvertene. Også gjestebudsvertene av borteboende studenter var raske med organisering og innsamling av data og kom tilbake med mye data fra sitt gjestebud og studenttilværelse i Tromsø.

Gjestebudene ble avholdt på ettermiddags- eller kveldstid. Noen av klassene valgte å avholde gjestebudet på en pizzabar, en annen gruppe på et hotell og en to av de andre gruppene avholdt selskap hjemme med innkjøpt mat og drikke.

Det ble avholdt totalt 12 gjestebud med til sammen rundt 240 barn og unge som deltakende. Av dette materialet var 26 barnehagebarn.

Tilbakemelding fra gjestebudsvertene på metoden gjestebud

Gjestebudsvertene fra videregående skole syntes gjestebudsmodellen hadde vært lærerik, og ikke så vanskelig som de hadde trodd det skulle bli. De syntes det hadde vært godt med noen forslag på hjelpespørsmål for å komme i gang, selv om en av vertene syntes det hadde vært litt vanskelig å styre noen av guttene inn på hva som mentes med trivsel. «Trivsel e at æ trives»! Men ved hjelp av eksempler hadde det gått lettere.

Noen utsagn fra gjestebudsvertene betegner kanskje best hvordan de opplevde gjestebudsmodellen;

«Gjestene var litt useriøs av og til, men tok det seriøst når dem fikk klar beskjed.»

«Ja, dem tok det seriøst når dem ble tatt inn»

«Skjønner kordan læreran har det,- han ene var en tidstyv»

«Æ va redd for å gjøre det feil, at det ikke skulle være relevant det vi kom med»

«Kan ikke tvinge alle til å ta det seriøst»

«Metoden var helt grei»

Tilbakemelding fra lærerne som var gjestebudsverter på 9. trinn, var at selv om de hadde flinke elever på trinnet, syntes de temaet var litt vanskelig, for dette var ikke noe de tenkte på og slettes ikke prata om.

Bearbeiding av datamaterialet og analyse

Introduksjon

Med henvisning til metode-beskrivelsen ovenfor, vil vi her beskrive hvordan vi har gått fram for å analysere de foreliggende data. Datainnsamlingen som gjestebudsvertene overleverte til kommunen var forskjellig ført i pennen og også varierende med tanke på mengde. Noen av gjestebudene hadde notert stikkordsmessig det som kom fram i gruppen, mens andre gjestebudsverter hadde skrevet en rapport i etterkant av gjestebudet. Det at datamengde og innsamlet data var forskjellig, var noe vi hadde tatt høyde for, og også informert om at dette var av mindre betydning for prosjektet.

I samråd med veileder fra UiT Norges arktiske universitet har arbeidsgruppa valgt å fokusere på overgangen fra ungdom til ung voksen, og legge tyngden av analysearbeidet på datamaterialet gitt av elever på mellomtrinnet, ungdomsskolen, videregående skole og borteboere i høyere utdanning. Datamaterialet fra barn i barnehagealder er vurdert, men får en mindre plass i det videre analysearbeidet. Grunnen til at datamaterialet fra barnehagen ikke vil bli analysert dypere er at det er av en helt annen karakter enn det som kom fra de eldre. Barnehagebarna lever i nuet, tett på foreldre og de andre barnehagebarna, noe som datamaterialet bar preg av. Dette gjorde at barnas fremstilling av trivsel i Sør-Varanger var for enkelt til å kunne tolke noe særlig ut ifra.

Nedenfor presenteres det hvordan vi arbeidet med datamaterialet og kom fram til funnene. Først en gjennomgang av bearbeiding av datamaterialet, som ble gjort i to runder, så en presentasjon av resultatene i en ren form og til slutt analytisk diskusjon med funn vi har gjort i undersøkelsen.

Første runde - kategorisering av datamaterialet

Første sammenstilling av datafunnene våre ble gjort på den måten at alle innkomne utsagn ble gjennomlest av arbeidsgruppen med tanke på å finne temaområder som utkrystalliserte seg. Selv om det var mange temaområder som var tatt med, fant vi syv kategorier som vi valgte å sette utsagnene innenfor. Ved hjelp av fargekoder, ble utsagn av samme kategori fargelagt med lik farge og satt i samme kategori. Disse kategoriene var:

- Fysisk miljø/byplan
- Aktivitetstilbud
- Egenaktivitet, natur
- Psykisk/sosialt
- Skole/utdanning
- Annet

Fargekodene ble satt på av en person, men resten av arbeidsgruppen gikk igjennom kategoriene for å sjekke at dataene var satt i rett kategori. Én kategori fikk betegnelsen «annet» da vi var usikre på hvor enkelte utsagn skulle være hjemmehørende. Etter flere gjennomganger så vi at noen kategorier kunne slås sammen til en slik at vi totalt satt igjen med fem kategorier med tema. Følgende temakategorier ble valgt:

- Fysisk miljø/natur
- Aktivitet
- Psykisk/sosialt
- Mobilitet
- Skole/utdanning

Andre runde - analytiske diskusjoner basert på «spørsmål til datamaterialet»

Arbeidsgruppa har tilnærmet seg datamaterialet på ulike måter, og i første omgang ble det gjennomført en kategorisering av utsagnene, ut fra tema utsagnene omtalte. Imidlertid ble det ganske raskt klart at en på den måten kunne gå glipp av mye informasjon nettopp fordi vi ikke fikk tatt hensyn til konteksten utsagnene er sagt i. Ingen av deltakerne i arbeidsgruppa var til stede ved gjestebudene, og kunne derfor ikke tolke eller fange opp hva som foregikk «mellom linjene», hvilken kontekst utsagnene var satt inn i og heller ikke hvilken bakgrunn ungdommene snakket ut i fra.

Arbeidsgruppa vurderte andre måter å tilnærme seg materialet på, og valgte i det videre analysearbeidet å lese resultatene og utsagnene med tanke på å få svar på følgende fire spørsmål:

- Hvordan beskriver informantene Sør-Varanger og Kirkenes i rapporten?
- Hvilke aspekt ved situasjonen i Sør-Varanger og Kirkenes velger de å beskrive?
- Hvordan beskriver de disse aspektene?
- Hvilken indirekte beskrivelse av dagens Sør-Varanger og Kirkenes ligger i de ønskene de stiller om nye tiltak/tilbud?

Ved å stille spørsmål til materialet fikk vi en dypere forståelse for innholdet sett i en kontekst. Arbeidsgruppa valgte å tolke resultater og utsagn fremkommet i gjestebudene med støtte i den bakgrunnskunnskap arbeidsgruppa innehar gjennom sine profesjoner og yrkeserfaring, samt underliggende datamateriale som finnes gjennom ungdataundersøkelser, elevundersøkelser, demografisk statistikk og annet. Gjennom denne fremgangsmåten har det vært mulig å sette utsagn inn i en kontekst, og se dypere inn i materialet, og beskrive Sør-Varanger samfunnet slik det blir vurdert av ungdom og unge voksne ut fra et stedsanalyseperspektiv.

Gjennom denne andre runden av analyse kom vi fram til nye kategorier som vi mente at ungdommene forsøkte å formidle. Vi forsøkte i den andre runden å se materialet i et større samfunnsperspektiv og kom fra til nye kategorier som kan beskrive faktorer som påvirker hvordan ungdom i Sør-Varanger trives. Resultater, uten øvrige tolkninger presenteres nedenfor. Kategoriene som resultatene deles inn i er:

- Geografiske kjennetegn
- Mobilitet
- Det å møtes
- Maktforhold

Hovedtema i analytiske diskusjoner - resultater

Før resultatene presenteres er det viktig å nevne at mange av synspunktene som beskrives nedenfor, ble nevnt av flere gjestebudsgrupper. Men siden dette er en kvalitativ undersøkelse, uten muligheter for å generalisere ut ifra datamaterialet, er ikke hyppigheten av utsagnene det viktige. Det at et

utsagn blir tatt opp er uansett en indikasjon på at dette er en oppfatning som finnes i blant barn og unge i kommunen, og vil derfor være relevant.

Geografiske kjennetegn

Det kommer tydelig fram i datamaterialet at ungdommen ser utfordringer ved de geografiske kjennetegnene der de bor, både i kommunen og i Kirkenes by. I gjestebudsrapportene beskrives Kirkenes som en by som ikke er spesielt tiltalende og et sted der det skjer lite. «*Byen er kjedelig å se på*» og «*det skjer ikke mye i Sør-Varanger*» er utsagn som går igjen.

Det påpekes også at tilbudene som finnes i Kirkenes er for dårlig. En gruppe noterte at «*...det er lite butikker for ungdommer, dårlige kafeer og restauranter, dårlige boplasser for borteboer*». Gjestebudsgruppa med bare gutter ønsker seg andre aktiviteter i nærmiljøet som ikke finnes i dag, mer actionpregede aktiviteter. Det foreslås go-cart, paintball og lignende. Det kom også utsagn om at «*Sør-Varanger har dårlig rykte i Vest-Finnmark, de sier at det er kjedelig her*».

De eldre ungdommene påpeker også begrensede jobbmuligheter som et problem, og som kan være en faktor som gjør at de ikke ønsker å flytte tilbake etter endt utdanning. De ønsker også mer informasjon om hva slags jobbtillbud som finnes *tidligere*, og at introduksjon på videregående er for seint. De eldre ungdommene påpeker også at hybeltilbudet for borteboere bør forbedres. Borteboende studenter fra Sør-Varanger uttaler at «*...sannsynligheten for å komme tilbake til kommunen var større om de var bedre informert om sine muligheter i hjemkommunen*».

Mobilitet

Gjestebudsgrupper i alle aldre hadde svært stort fokus på kommunikasjonsmidler, spesielt buss, men også muligheter til å bli kjørt av foreldre, på grunn av store avstander i kommunen. Datamaterialet ga tydelige tegn på et det å komme seg rundt var noe mange var opptatt av, og hadde stor betydning for trivsel. Sjeldne bussavganger, forsinkede busser og mangel på nattbuss ble pekt på som problematisk. «*Bussene må begynne å komme presis*», «*billigere busser*», «*oftere busser*» og «*ønsker oss nattbuss*» var utsagn som kom fram. Det kom tydelig fram at busstilbudet generelt skapte problemer for ungdommen med tanke på å komme seg dit de ville, når de ville. Mobiliteten er begrenset. Det var flere grupper som påpekte at busstilbud var en begrensende faktor for å kunne møtes, og for en del barn og unge begrenset det mulighet for å delta i organiserte tilbud og å kunne møtes i uformelle settinger.

I datamaterialet kommer det også fram at dersom man ikke har mulighet til å ta buss, så er man avhengig av å ha foreldre eller søsken som kjører. Dette beskrives som viktig. De tar faktisk så hardt i at de betegner ungdom som ikke har foreldre eller søsken som er «*kjørerere*» som potensielt ensomme.

Det kommer også utsagn om at bussjåførene oppfører seg dårlig overfor passasjerene og at dette gjorde at flere også vegret seg for å ta buss. Vi blir «*...kjeftet på, aldri sagt god morgen til, og ofte kjører bussene forbi når vi står på busstoppet*» er opplevelser som ungdommene har.

Det å møtes

I datamaterialet kom det tydelig fram at ungdommene mener at trivsel handler mye om å være sammen med andre. Ungdommene oppgir at de savner «hengeplasser», steder å oppholde seg som ikke finnes i dag. «Hengeplasser» betegner de som uformelle arenaer. En gjestebudgruppe skriver at *«Det er heller ikke så mange plattformer for å lage venner. Det er altså ikke mange steder mange møtes, som de vanligvis ikke ville møtt, utenom skolen»*. Det fremstår som viktig for ungdommene å kunne møtes utenom skoletid, men de peker på manglende arenaer for å kunne gjøre dette. Konseptet «åpen hall» trekkes fram som et eksempel på en god og uformell møteplass, mens «Basen» (fritidsklubb) omtales som et lite attraktivt sted å «henge».

Det kom spesielt fram etter første runde med kategorisering av datamaterialet at sosiale aktiviteter, både formelle og uformelle, var viktig for trivsel. Det ble nevnt både idrettsaktiviteter, fysisk aktivitet, friluftsliv, paintball, kafeer, og generelle «hengeplasser». Både på 5. trinn og på 9. trinn fremkommer utsagnet: *«de som er med på idrettsaktiviteter opplever trivsel»*.

Skolen fremstilles også som viktig som sosial arena for ungdommene. Hvordan skolemiljøet er føles avgjørende, og det uttrykkes at *«...vennerelasjoner på skolen er viktig»*. Det å trives på skolen er viktig, og det *«hvordan det går på skolen påvirker også litt hvordan du har det ellers»*. En gjestebudgruppe skriver at på skolen *«...må man forholde seg til de andre elevene og lærerne nesten hver dag. Venner på skolen er også viktig for hvordan man trives og presterer. Det er trygghetsmoment å ha venner i samme klasse som seg selv, og man klarer å jobbe bedre»*. Skolen er viktig for trivsel, og det kommer også fram utsagn om at det er *«...rykte om at Sør-Varangerungdommen ikke er flinke til å inkludere»*. Er det mange som opplever dette, så kan det være problematisk å finne seg til rette både på skolen, og på fritiden.

Det uttrykkes at trivsel er at man føler seg vel og ikke sitte alene. En gjestebudgruppe skriver at de *«...tror at fleste har i hvert fall ett familiemedlem som de kan snakke med om det meste»*. Som nevnt ovenfor blir venner trukket fram som viktig, men også foreldre pekes på som viktig. Og det uttrykkes at *«...Foreldre er viktige. Man blir påvirket av dem, og trenger deres hjelp og støtte»*.

Maktforhold

I datamaterialet finner vi momenter som tyder på at ungdommene kjenner på maktforhold i samfunnet. I denne resultat kategorien finner vi utsagn som ikke like enkelt som de ovenfor lar seg plassere i én kategori, men som tolkes til å omhandle maktforhold i samfunnet.

Det trekkes fram forholdet mellom norske og russiske, og en gjestebudgruppe skriver at «...*det bør bli mindre russiske, eller de bør integreres*». I den offentlige debatten fremstår ofte samarbeidet og samholdet med russere i Sør-Varanger som godt, men ut ifra datamaterialet har ungdommene et litt annet syn på dette.

Som nevnt i kategorien *mobilitet* er det viktig for ungdommen å komme seg rundt for å delta i sosiale sammenhenger. I datamaterialet er det også utsagn som peker på skillet mellom de som har foreldre som er «kjørere», og de som ikke har dette. Dette er noe som oppleves som et skille for ungdommene fordi de som ikke kommer seg til sosiale arenaer ender opp med å sitte hjemme og er ensomme. Videre pekes det på dette oppleves som flaut å fortelle til andre, noe som gjør at både skillet og ensomhetsfølelsen øker.

Ungdommene kommer med flere utsagn som tyder på et skille mellom jenter og gutter når det gjelder fokus på utdanning og framtiden. I den gjestebudgruppa som kun bestod av gutter hadde spesielt fokus på fritidsaktiviteter, harde aktiviteter med motor, action og lignende. Men de rene jentegruppene tok opp flere problemstillinger knyttet til skole, lekser og utdanning. Jentene var i større grad enn guttene opptatt av reise ut å ta utdanning. Dette viser delte kjønnsroller som kan frembringe maktforskjeller i samfunnet når jentene kommer tilbake med utdanning, men guttene har blitt igjen.

Oppsummerende analyse med funn

Mange av de beskrivelsene og utsagnene som kommer fra ungdommene, handler om geografiske kjennetegn ved stedet der de bor, kommunen eller Kirkenes som by. Sør-Varanger kommune er kjennetegnet ved sin distribuerte bosetting. Det er en stor kommune på cirka 3900 kvadratkilometer, med spredt bosetting i hele det geografiske området. Mer enn 80 % av befolkninga bor likevel på aksene Kirkenes - Bjørnevatn, en distanse på rundt ti kilometer, og tre definerte tettsteder i tillegg til Kirkenes by (Hesseng, Sandnes og Bjørnevatn). Selv om dette er en relativt kort avstand, så gjør det at når ungdommene peker på lav grad av mobilitet av ulike årsaker, så er det problematisk. Og som de selv sier, så fører dette til at flere føler seg ensomme. Man kan tenke seg at såpass korte avstander kan tilbakelegges uten bruk av motoriserte kjøretøy, som sykkel eller gange. Men her er det begrensninger i form av en lang vinter, men først og fremst en manglende kultur for dette. Sør-Varanger er et bilbasert samfunn, og det krever en stor innsats for å endre på den innstillingen. Enn så lenge så er mobilitet et problem for ungdom.

Ungdommene uttrykker at Kirkenes er en stygg by, og at det skjer for lite spennende der. De føler at de mangler aktiviteter, som de vet finnes andre steder. I motsetning til før, kan man i dag få innblikk fra hele verden gjennom internett. Verden har blitt mer globalisert, og i tillegg reiser vi mye mer enn før og ser derfor en hel del av hva som finnes andre steder. Men på grunn av at de ikke finnes her så er de misfornøyde. Dette er et uttrykk for at de er misfornøyde med sitt nærmiljø. Og jamfør tittelen på dette prosjektet: «Nærmiljø og lokalsamfunn som fremmer folkehelse», så kan en konsekvens ved negativ assosiasjoner ved sitt nærmiljø gå utover folkehelsen. utfordringer ved nærmiljøet kan også kobles til byutvikling eller stedsutvikling. Ungdommene er ikke fornøyde med sitt nærmiljø, som kan bety at de ikke er fornøyde med stedsutviklingen der de bor.

Det at de er misfornøyde med sitt nærmiljø kommer ofte til uttrykk ved at de savner «hengeplasser» der de kan oppholde seg på fritiden, uten at det skjer gjennom organiserte aktiviteter. Det fremkommer at det skjer mye sosialisering på skolen, som beskrives som svært viktig, men at på fritiden er man uten møteplasser. I tillegg er mobiliteten en begrensende faktor for å komme seg til de arenaene som finnes.

Det er helt tydelig at det som er avgjørende for at ungdommene skal trives er at de får muligheten til å være sosiale sammen med andre, men det er en rekke faktorer som begrenser denne muligheten. Det handler om store geografiske avstander, lav mobilitet, mistrivsel med nærmiljøet og for få «hengeplasser». For at ungdommene skal føle stedstilhørighet og trivsel i større grad, må disse faktorene forbedres.

Vår definisjon av funn i datamaterialet som omhandler det å møtes, geografiske kjennetegn og mobilitet, som igjen kan føre til ensomhet, vil kanskje i enda større grad være gjeldende for andre grupper enn de som er informanter i prosjektet. Her tenker vi spesielt på utsatte grupper som borteboende elever på videregående skole og gruppen av arbeidsledig ungdom som er brukere av NAV. Dette er ungdommer som i utgangspunktet stiller svakere på gitte områder. Sårbarheter her er ofte lite nettverk grunnet mangel på skole og jobb. Borteboende elever som mangler hjemmenettverk, ungdom som aldersmessig er for gamle til å bli kjørt av foreldre, som selv ikke innehar førerkort eller ikke har økonomi til å ta førerkort.

Hovedfunn

Overgangen fra ungdom til ung voksen kan beskrives som en sårbar fase med spesifikke utfordringer med tanke på trivsel og møteplasser som folkehelsefaktor, men også stedstilhørighet og nærmiljøutfordringer knyttet til stedsutviklingsfaktorer. Vi kan tenke oss at sammenhengen mellom geografiske kjennetegn og trivsel kan skisseres som figuren nedenfor.

Gjennom våre analyser av datamaterialet, kom vi fram til en mulige årsaker som fremmer eller hemmer trivsel hos barn og unge. For at ungdom skal *trives* fremkommer det tydelig at det viktig å ha *mulighet til å møtes*. Ungdom vil treffe andre ungdommer, på egnede steder, utenom skoletiden. Slike, uformelle steder der man bare kan «være», finnes det lite av i følge ungdommen. For at ungdom skal kunne treffe andre ungdommer er det behov for å komme seg rundt i kommunen, ungdommens *mobilitet* er en viktig faktor for å kunne være sosial, og unngå at noen føler seg ensomme. Det *geografiske kjennetegnene* til kommunene, med store avstander, bidrar til at mobilitet er en avgjørende faktor. Trivsel blant ungdom vil kunne og økt stedstilhørighet, som igjen kan øke sannsynligheten for at de flytter tilbake etter endt utdanning.

Hvis vi ser for oss kommunens vei videre etter at dette prosjektet er ferdig, er det områdene mobilitet og det å møtes vi kan tenke oss at det er mest hensiktsmessig å jobbe aktivt med. Dette kan vi eksempelvis jobbe med inn mot kommunalt planverk.

Analyseresultater sett i lys av Ungdata-undersøkelser 2016 og 2018

Det er også spennende å se dette funnet sammen med et av funnene i ung-dataundersøkelsen for Sør-Varanger i 2016 der ungdom i større grad enn resten av landet forteller at de er ensomme. I den samme ungdata undersøkelse scorer ungdommene høyt på psykiske symptomer. Finnes det noen sammenheng her mellom ensomhet og psykiske symptomer? Imidlertid ser vi av nyere ungdataundersøkelser fra 2018, at disse tallene har endret seg noe. Ungdata-tallene fra 2018 viser at Sør-Varanger ungdommene nå ligger likt med landsgjennomsnittet både når det gjelder tallene for ensomhet og psykiske symptomer. Dette er gode tall som kanskje forteller oss at det er positive endringer på gang for ungdommene i Sør-Varanger.

Samtidig konkluderer ung-data undersøkelsen 2018 med at barn og unge er over gjennomsnittlig lite fornøyd med sitt nærmiljø. De er altså ikke fornøyd med de arena der de skal utøve det som fremmer deres trivsel best; nemlig sosiale arenaer sammen med andre.

Av ungdata-undersøkelsene 2018 ser vi at ungdom i Sør-Varanger er mindre fornøyd med lokalmiljøet sitt, enn ungdom i resten av landet, og de er heller ikke så godt fornøyd med skolen de går på, som ungdomsskoleelever sammenliknet med resten av landet.

Når det gjelder spørsmålet om hvorvidt ungdommene tror de vil komme til å leve et godt og lykkelig liv, svarer 65% av ungdomsskoleelevene i Sør-Varanger at de tror det, mens 73% av ungdomsskoleelevene i resten av landet tror de kommer til å leve et godt og lykkelig liv. 57% av ungdommene i Sør-Varanger tror de kommer til å ta høyere utdanning og 83% at de tror de kommer til å fullføre videregående skole. Dette er også noe lavere tall enn landsgjennomsnittet.

I undersøkelsen vår er det ingen ungdommer som nevner skjermtid som trivselsfaktor. Selv om ung-data undersøkelsen konkluderer med at barn og unge i Sør-Varanger bruker mer tid på skjerm enn landet for øvrig. Dette gir oss tanker om hvorvidt det kan være noen sammenheng mellom skjermtid og ensomhet? Det er selvsagt ikke mulig i denne undersøkelsen å trekke noen slutninger i så måte, til det må det gjøres flere og grundigere undersøkelsen, men dette kunne ha vært en interessant sammenlikning for et eventuelt senere prosjekt.

Kommunikasjon

Allerede ved tidlig prosjektoppstart, var forankring og markedsføring noe av de vi var særlig opptatt av å få på plass tidlig. Når det gjaldt forankring av selv prosjektet, var administrativ ledelse orientert

om problemstilling som ble valgt, og tatt med på råd når det gjaldt prosjektorganiseringen. Videre ble prosjektet, med valg av målgruppe og tittel, gitt som orientering for politikerne i løpet av første halvår. Det var viktig for oss at også andre enn bare kommunalledelse skulle kjenne til prosjektet. Både på grunn av prosjektets varighet, størrelse og ressursbruk, men ikke minst også med tanke på kommende resultater rundt målgruppen barn og unge. Bruk av media, lokalpresse, kommunens facebookside og hjemmeside, ble derfor en viktig ressurs inn i prosjektet.

Temavalg for prosjektet ble presentert og drøftet med rådmanns ledergruppe ved prosjektoppstart, og ble så orientert om på lederforum med enhetsledere og avdelingsledere. Deretter ble det gitt orienteringer for utvalg for levekår og rådet for funksjonshemmede. Lokale aviser ble kontaktet og invitert til workshop som ble avholdt med gjestebudsverter og prosjektgruppen. Media fikk en grundig innføring i prosjektet, kommunens kunnskapsdokumenter som lå til grunn for valg av tema, og videre progresjon i prosjektet. Prosjektgruppen gjorde avtale med en journalist som gjerne ville følge prosjektet videre med reportasjer underveis. Vi så i ettertid at det å knytte til seg en journalist som fikk kjennskap til prosjektet var viktig for å få progresjon i avisreportasjene. Leserne kunne dermed lettere kjenne igjen prosjektet og på den måten følge med utviklingen i prosjektet. På den måten ble den avsluttende avisreportasjen om funnene i prosjektarbeidet, en god indikator på at prosjektet avstedkom resultater gjennom konkrete funn i undersøkelsen vi hadde gjennomført.

I og med at både videregående skole og ungdomsskolen var involvert i arbeidet med å rekruttere gjestebudsverter, ble det gitt informasjon om prosjektet til rektorer og sosiallærere på alle skoler. Skolene fikk så i oppgave å rekruttere gjestebudsverter. Denne informasjonen, som også fungerte som en markedsføring av prosjektet, har vært bidragsyter til at skolene fikk kjennskap til prosjektet og i ettertid har omtalt prosjektet og vært interessert i funnene.

Under den nasjonale folkehelsekonferansen i Oslo i september 2017, ble det foreløpige prosjektet lagt fram for deltakerne. Resultatene av prosjektet var da ikke helt ferdig, og den del av prosjektet man da fokuserte på var medvirkning. Vi fikk her gode tilbakemeldinger på at vårt fokus på brukermedvirkning ble satt på dagsorden, og at vi våget å stille kritiske spørsmål rundt dette med brukermedvirkning og hva vi gir tilbake. Tema for vår forelesning på denne konferansen var; «Brukermedvirkning i planleggingen,- tomme ord og løfter, eller gir vi noe tilbake».

Med utgangspunkt i brukermedvirkning og behovet for å gi noe tilbake til ungdom, ble det avholdt en ungdomskonferanse på Scandic hotell i Kirkenes i juni 2018. Konferansen var planlagt avholdt som en gest til ungdom, med ungdom og for alle som omgir seg med ungdom, foreldre, fagpersoner, og hadde som tema; «Ungdom - hvem er du?». Konferansen ble åpnet av ordfører, resultater av Nærmiljøundersøkelsen ble presentert og representanter fra Korus Nord presenterte Ung-data undersøkelsen 2018. Konferansen ble avsluttet med paneldebatt rundt ungdomskultur, trivsel og tilhørighet. Representert i panelet var ungdom, rektor, skolelege, kulturetat, FAU og ordfører. Konferansen var godt markedsført med annonsering på kommunens facebooksider, skriftlig invitasjon til alle skoler og forhåndstale i lokale medier, aviser. Vi i prosjektet hadde fått hjelp av lokal grafiker til å lage kul plakat som blikkfang på invitasjonen til konferansen. Lokal media hadde skrevet om konferansen i forkant, og gjort et intervju med prosjektleder. I etterkant av ungdomskonferansen hadde lokalmedia en dobbeltsides reportasje om konferansen og funnene i undersøkelsen.

I løpet av prosjektperioden har de på forhånd ikke vært laget noen egen mediestrategi, men tanken har hele tiden vært at vi skulle ha media med og holde media informert. Selv om vi opplever å ha hatt god mediedekning i prosjektet, ser vi i ettertid at det kunne vært greit å hatt en skriftlig

mediestrategi som kunne hjulpet oss med å huske på media i enda større grad og i flere deler av prosessene.

Implementering i plan

Et av de langsiktige målene med nærmiljøprosjektet er at resultatene skal implementeres i planverket til kommunen. Prosjektet skal ikke direkte føre fram til tiltak, men fokuset har ligget på det langsiktige arbeidet i kommunen. Når vi snakker om implementering i plan, tenker vi i vid forstand og det omhandler alle faktorer som gjør at prosjektets resultater og funn blir implementert i planverk. Det er mye arbeid som gjøres, og som har blitt gjort for å implementere prosjektet i plan, og vi tenker på implementering av prosjektet i plan som en del av en større helhet. Vi har over lengre tid hatt fokus på implementering av folkehelse i plan, og det har blitt gjennomført ulike virkemidler for å skape en helhetlig planforståelse og plantenkning i organisasjonen.

Allerede i kommuneplanens samfunnsdel 2014-2026 og i kommunal planstrategi 2016-2019 ble folkehelse satt på dagsorden i Sør-Varanger kommune. *Folkehelse* er et særskilt satsningsområde i kommuneplanens samfunnsdel, og er også omtalt spesielt i et eget kapittel i kommunal planstrategi, og kan sies å være starten på det langsiktige folkehelsearbeidet i kommunen. Det er primært folkehelsekoordinator og samfunnsplanlegger som har jobbet med implementering av folkehelse i plan og siden 2016 har det blitt gjennomført flere virkemidler for sette å sette folkehelse og plan på dagsorden:

- Sør-Varanger kommunes første oversiktsbilde over helsetilstand og påvirkningsfaktorer ble vedtatt i 2017
- Folkehelsekoordinator og samfunnsplanlegger har avholdt «workshop i plan» for enhetsledere og avdelingsledere i kommunen i to runder. Første runde i mars 2017 i forbindelse med arbeid med kommunedelplaner og i september 2018 i forbindelse med omstilling og budsjett, da var også politikere til stede.
- Folkehelsekoordinator og samfunnsplanlegger bidrar i arbeidsgruppene til kommunedelplan for helse, omsorg og velferd, oppvekst og byplan Kirkenes
- Folkehelsekoordinator og samfunnsplanlegger har også bidratt i arbeidet med kommunedelplan for idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv som i løpet av prosjektperioden har blitt ferdigstilt og vedtatt
- Nå som nærmiljøprosjektet nærmer seg slutten går kommunen rett over i et nytt prosjekt som programkommune for «Tiltaksutvikling psykisk helse og rus». Også her er vår målgruppe barn og unge, og vårt kunnskapsgrunnlag bygger blant annet på «Nærmiljøundersøkelsen»

- Kommunen er også i gang med arbeidet med nytt oversiktsbilde som planlegges ferdigstilt høsten 2019 og vil danne grunnlag for kommunal planstrategi 2019-2022

Alle de overnevnte aktivitetene og virkemidlene gjør at nærmiljøprosjektet blir implementert i plan. Selv om det ikke alltid kan synliggjøres helt konkrete implementeringer, vil det helhetlige og langsiktige folkehelsearbeidet over tid ha stor betydning for folkehelsearbeidet. Det at folkehelsekoordinator er organisert på plan- og utviklingsavdelingen, og at nærmiljøprosjektet styres derfra, bidrar til større grad av implementering og mulighet for et langsiktig folkehelsearbeid.

Avslutning

Erfaringer underveis i prosjektet

Læringen i prosjektet har vært verdifull på flere måter. Ikke minst var det noe overraskende å se at de gjestebudene som løste oppgaven best med tanke på tidsfrister og innleverte data, var de gjestebudsvertene som var elever. De var pliktoppfyllende, leverte data raskt og trengte ingen purring eller «påpassing». Dette gjaldt derimot for flere av lærerne som var gjestebudsverter. Dette var overraskende for oss, ikke minst fordi vi i utgangspunktet hadde fryktet at noen av ungdommene ikke ville klare å håndtere dette med å organisere gjester, og kanskje heller ikke få skrevet ned et materiale og levert det til oss.

En viktig faktor for suksess tenker vi kanskje er at prosjektledelsen er i direkte kontakt med de aktuelle gjestebudsvertene for på den måten sørge for at budskapet er forstått og skape eierforhold til metoden og oppgaven. For vår del var det distriktskolene, skolene der vi ikke hadde direkte kontakt med lærerne, som ikke fikk gjennomført sine gjestebud. På disse skolene var det andre lærere som var mellommenn og formidlere mellom oss som prosjektledelse/arbeidsgruppe og skolene. På den måten gikk vi kanskje glipp av verdifulle funn som kunne gitt oss kunnskap om forskjellene mellom by og land og kanskje gitt oss verdifulle svar, eller gitt oss flere spørsmål. Dette har vi imidlertid problematisert noe i metodebeskrivelsen, og vi ser at distriktene likevel er blitt representert.

Detaljert presisering av oppgaven til gjestebudsvertene har vi erfart viktig å presisere godt slik at data blir levert prosjektansvarlig som råmateriale og ikke bearbeidet av gjestebudsvertene selv. Som arbeids- og prosjektgruppe har vi fått kompetanseheving på innsamling av data og opplæring i flere metoder vi ikke hadde noe forhold til. Noen metoder har vi også lært så godt at vi er i stand til å kunne bruke de senere.

I prosjektet har vi også erfart at innsamling av data sjelden går helt som man tenker. For vår del handlet det om at skolene valgte å ikke bruke elevene selv som gjestebudsverter og at noen data fra andre skoler uteble. Vi har også lært at systematisering og kategorisering av datafunn tar tid og krever samhandling med andre for å belyse og diskutere funnene.

Avsluttende refleksjoner

Prosjektet har vært spennende og gitt oss mye kunnskap, noen forventede funn, men også ukjente funn. Prosjektet har gitt oss kunnskap som vi vil ta med oss videre. Både i arbeidet med ny byplan,

med oppvekstplan, helse-, omsorgs- og velferdsplan, andre kommunedelplaner og oversikt over helsetilstand og påvirkningsfaktorer. Prosjektet bidrar til en bredere forståelse og bedre grunnlag for det helhetlige folkehelsearbeidet. Det har gitt oss glede og inspirasjon å få treffe kjekke ungdommer som har vist oss tillit og tatt oss på alvor. Som har bydd på seg selv og som har gitt av sin tid og delt sine tanker.

Og kanskje er nettopp følelsen av å ha fått noe og ikke helt klare å gi noe tilbake, det som preget oss en viss tid i prosjektet. En opplevelse av å ha sviktet disse ungdommene ved ikke å kunne synliggjøre for dem resultater av vårt arbeid. Noen av lovnadene vi gav til ungdommene ved prosjektstart, var at deres stemmer skulle bli hørt. At de skulle få være talerør inn i administrative og politiske arenaer og prosesser, og at deres stemme og ståsted kunne være med på å påvirke.

En periode i prosjektet skjønnte vi ikke hvordan vi skulle få dette til, da prosjektet ikke skulle avstedkomme tiltak. Kanskje hadde vi selv noe av feilen ved at prosjektet ved oppstart ikke ble politisk behandlet, kun administrativt. Som prosjektledelse lovet vi ungdommene at de skulle få legge fram sine tanker om viktige faktorer for trivsel og tilhørighet for et samlet kommunestyre. Dit kom vi dessverre ikke, kun prosjektledelsen fikk lagt fram prosjektet for kommunestyret, noe som selvsagt er bra i seg selv. I tillegg ble ungdommene sett og hørt på ungdomskonferansen, som ble åpnet av ordfører, og hadde mange fagpersoner som jobber med ungdom til daglig, til stede.

I etterkant av prosjektet, ser vi at våre funn støtter seg på andre undersøkelser i henhold til kommunikasjonsmidler, det å møtes, og ensomhet. Både Ungdataundersøkelser og elevundersøkelser løfter fram og belyser de samme utfordringene, men ved hjelp av kvantitative undersøkelser. Det er derfor av stor nytte for oss, og for kommunen, å se at de samme utfordringene er til stede også ved bruk av kvalitative undersøkelser.

Selv om vi en periode i prosjektet opplevde å ikke få gitt noe konkret tilbake til ungdommene våre, kan det likevel nå se ut som om vi kommer videre. Sør-Varanger kommune er nå i gang med et nytt prosjekt der man får nyttiggjort seg av datafunnene og arbeidet videre med disse utfordringsbildene. Dette nye prosjektet skal avstedkomme tiltak basert på den kunnskap nærmiljøprosjektet har gitt oss. Selv om det i dette nye prosjektet er andre ungdommer som deltar, er det likevel på sett og vis de samme ungdommene. Det er «våre» ungdommer, det er ungdommer av kommunen.

Prosjektperioden på tre år har til tider vært frustrerende, men også svært lærerik. Det har vært spesielt nyttig på fylkessamlingene med Finnmark fylkeskommune, Universitetet i Tromsø og de andre prosjektkommunene i Finnmark. Disse samlingene har inneholdt fruktbare diskusjoner rundt metoder, datainnsamlinger, analyse og resultater. Selv om prosjektkommunene har hatt ulike problemstillinger, har samlingen bidratt til økt forståelse av eget prosjekt gjennom interessante og faglige diskusjoner.